ПĔТĔМЛЕТŸ

«Ман йӑх-несĕл» конкурс кӳнĕ телейлĕ самантсем

Еврейсен хăйсен несĕлĕсене çичĕ сыпăк таран пĕлмелле-мĕн. Пĕлеççĕ те имĕш. Çавăнпа та вĕсен тăванлăх туйăмĕ, аслисене хисеплесси, сума сăвасси патшалăх чиккисене пăхмасăр çирĕп. Чăваш, шел пулин те, тепĕр чухне кукамайпа кукаçинчен, асаннепе асаттерен малалла пĕлмест. Пĕлменни пĕрре, пĕлес темени хăратать (тымарсăр йывăçа мĕнле шăпа кĕтет тет-ха?). Çав хушăрах пурне те пĕр калăппа виçмелле маррине те асра тытар (кăна та пире ваттисем вĕрентсе хăварнă): чăвашсен çуламлă поэчĕ Çеçпĕл Мишши çуралнă кун акă Чăваш наци библиотекинче «Манăн йăх-несĕл» конкурса пĕтĕмлетрĕç – унта вара савăнмалли, мăнаçланмалли туллиех пулчĕ.

Конкурс йĕркелӳçисем тата 1-мĕш вырăн йышăннă Мария Ядрицова

Чăваш халăх ăс-хакăлĕпе ӳнер академийĕ, Чăваш таврапĕлӳçисен пĕрлĕхĕ, Чăваш халăх культурине аталантаракан «Сăвар» фонд тата республикăри ачасен «Асамат & Шевле» журнал редакцийĕ йĕркеленĕ конкурс çулталăк ытла пынă. Малтанах йĕркелӳçĕсем ятарлă альбом пичетлесе кăларнă, унта ăçта мĕн çырмаллине схемăласа кăтартнă, ӳкерсе панă – кашнин хăйĕн тăванĕсен ятне-шывне çырмалла çеç.

– Ик-виç çул шутласа çӳрерĕм эп ку альбом пирки, – тет çак ĕçе пуçарса янă **Владислав Николаев**, «Асамат & Шевле» журналăн никĕслевçи тата тĕп редакторĕ. – Йăлтах хамран пуçланчĕ, эпĕ хам та ку тарана çитсе те йăх-несĕл йывăçне туман. Маларах асаттерен, ыттисенчен ыйткаласа хут таткисем çине çыркаланăччĕ, анчах вĕсем таçта çухалса пĕтнĕ. Çавăнпа тĕплĕ çырса хумалли кĕнеке-альбом тăвас шухăш çуралчĕ те. Интернетра нумай шырарăм, библиотекăсенче пăхкаларăм: пур-и унашкаллисем, кам мĕнле хатĕрлет йăх-несĕл йывăçне? Виталий Петрович Станьялпа чылай канашларăм. Туса çитертĕм пек. Унтан çак альбом ыттисенчен валли те пултăр (сахал-и ман пек нушаланакансем?) текен шухăш тĕвĕленчĕ, ачасене хавхалантарса ярас тĕллевпе вара конкурс йĕркелес терĕмĕр.

Конкурса пин ытла ача хутшăнма кăмăл тунă – «Манăн йăх-несĕл» альбома туяннă. Хутшăнакансем ăçтан кăна пулман – Шупашкар, Çĕнĕ Шупашкар, Канаш, Çĕрпӳ, Етĕрне, Çĕмĕрле хулисенчи, Шупашкар, Çĕрпӳ, Елчĕк, Канаш, Патăрьел, Комсомольски, Шăмăршă, Канаш, Куславкка, Йĕпрес, Вăрнар, Элĕк, Етĕрне районĕсенчи шкулсенче ăс пухакансем тата Тутарстанпа Чĕмпĕр облаçĕнчи ачасем. Вĕсенчен çĕрĕшĕ вара ĕçĕсене жюрие тăратнă. Мĕн тери чаплă ĕçсем!

– Эп çак ачасене чăннипех те ăмсанатăп, – пытармасть «Сăвар» фондăн ертӳçи **Тимĕр Тяпкин**. – Йăх-несĕл ыйтăвĕсем çынна хăçан та пулсан кăсăклантарма пуçлаççех. Шел пулин те, чылайăшĕ çак ыйту патне ватлăхра кăна пырса тухать. Пуçлатпăр вара чакаланма, архивсенче шырама. Ку ачасем вара халех мĕн чухлĕ пĕлеççĕ, малалла тата хăйсен ĕçне хушса пуянлатса пырĕç вĕсем.

Хутшăнакансем те (конкурса хутшăннă ачасен ашшĕ-амăшĕ тесен тĕрĕсрех-тĕр, ытларах, паллах, вĕсем ĕçленĕ) йĕркелӳçĕсене кашни сăмах хыççăнах тав турĕç.

– Çак конкурса пула эпир мĕн чухлĕ тăванпа паллашрăмăр! – тет 2-мĕш вырăн йышăннă Мария Федотовăн амăшĕ Галина Николаевна. – Йлтах ак курнă-калаçнă темелле, анчах та тăвансем пулнине пĕлмен те. Йăх-несĕл йывăçне тăвасси пире детектив ĕçĕ евĕрех туйăнчĕ, пĕр йĕр çине ӳкетĕн те çăмха ерипен сӳтĕлсе пынăн тăвансем пĕрин хыççăн тепри тупăнса пыраççĕ, пĕри çĕнĕ ят калать, тепри аса илет.

– Мĕнле интереслĕ самантсем, хальччен илтменни-пĕлменни сиксе тухать тата! – калаçăва тăсать 2-мĕш вырăн йышăннă Анастасия Мясниковăн амăшĕ Ирина Васильевна. – Акă пирĕн кукаçи Тăван çĕршывăн Аслă вăрçинче пулнă, вăл хăй çак вăрçăра мĕн-мĕн курнисене, мĕн тӳснисене каласа хăварнă-ха, ун асаилĕвĕсене тăхăр страница çырса юлнă. Унăн ашшĕ вара, ман мăн кукаçи, хĕрĕн мăн-мăн кукашшĕ пулать ĕнтĕ, Енедеров Федор Васильевич, Граждан вăрçинче çапăçнă. Чапаев дивизийĕнчи Чĕмпĕр полкĕнче кавалерист пулнă вăл. Кăна эпир, çамрăксем, пĕлмен те, архивсенчен çеç пĕлтĕмĕр. Коля куккасен килĕнче унăн çар тумĕпе ӳкерĕннĕ сăнӳкерчĕкĕ те пур иккен. Вăл пирĕн çемьен чăн-чăн реликвийĕ-çке! Эпир халь çак мĕлкене пурин валли те нумайлатрăмăр. Тата çак альбома тунă хыççăн пур тăван та – ман енчен те, мăшăр енчисем те – пурин валли те туса пама ыйтаççĕ. Чăннипех те питĕ паха, кирлĕ ĕç пулчĕ çакă. Тавах конкурс йĕркелӳçисене, çак ăмăрту пулман пулсан хускалмастăмăрччĕ-ха ĕнтĕ.

Мала тухнисене вара ятранах асăнса хăварас килет. **Мария Ядрицова** (Йĕпреçри 2-мĕш шкул) 1-мĕш вырăн йышăнса тĕп парнене – МФУ-тĕспе пичетлекен принтера – тивĕçрĕ. Иккĕн 2-мĕш вырăн йышăнчĕç: **Анастасия Мясникова** тата **Мария Федотова** (иккĕшĕ те Шупашкарти 47-мĕш шкултан). Вĕсен те парни паха – тĕспе пичетлекен принтерсем. Жюри 3-мĕш вырăна харăсах темиçе ачана пама тĕв турĕ. Ĕненсемĕр, ĕçĕсем пурин те паха. 3-мĕш вырăн çаксем йышăнчĕç: **София Дмитриева** (Шупашкар, 1-мĕш шкул), **Мирослава Гурьева** (Шупашкар, 53-мĕш шкул), **Полина Буряченко** (Шупашкар, 54-мĕш шкул), **Георгий Юшин** (Шупашкар, 35-мĕш шкул), **Константин** тата **Алиса Кошкинсем** (Шупашкар, 45-мĕш шкул), **Марина Милютина** (Шупашкар, 27-мĕш шкул), **Стас Егоров** (Шупашкар, 10-мĕш шкул), **Максим Милютин** (Шупашкар, 1-мĕш гимнази), **Ирина Афанасьева** (Шупашкар, 19-мĕш шкул), **Наталья Иванова** (Шупашкар, 20-мĕш шкул), **Евгений Елисеев** тата **София Семенова** (Шупашкар, 12-мĕш шкул), **Олеся Александрова** (Çĕнĕ Шупашкар, 20-мĕш шкул), **Александра Григорьева** тата **Дмитрий Васильев** (Çĕнĕ Шупашкар, 19-мĕш шкул), **Ангелина Карпова** (Çĕнĕ Шупашкар, 14-мĕш шкул), **Даниил Устьянцев** (Канаш, 10-мĕш шкул), **Вадим Федоров** (Канаш районĕ, Усçырмари вăтам шкул), **Валентина Молчанова** тата **Татьяна Сергеева** (Çĕрпӳри 2-мĕш шкул), **Алена Анисимова** тата **Яна Миронова** (Йĕпреçри 1-мĕш шкул), **Татьяна Елисеева** (Шăмăршă районĕ, Карапай-Шăмăршăри вăтам шкул).

– Чăваш таврапĕлӳçисен пĕрлĕхĕн ертӳçине **Сергей Лазаревич Сорокина** питĕ килĕшрĕ ачасен пултарулăхĕ: ара, ача мĕн пĕчĕкрен тĕпчев çулĕ çине тăратьса та, тĕпчесе пĕлес «чирпе чирленĕскер» вăл малашне те нумайрах пĕлес тесе тăрăшĕ, пурăна киле, тен, хастар таврапĕлӳçĕ пулса тăрĕ. Çавăнпа та эпир 2018 çул пуçламăшĕнче тепĕр конкурс ирттерме палăртрăмăр. «Манăн тăван кĕтес» («Моя малая родина») ятлă пулĕ вăл. Çакнашкалах альбом туса хатĕрлесшĕн. Унта тăван кĕтес çинчен мĕнмĕн çырса пымаллине схемăласа палăртса парасшăн: тăван ял çинчен, пирĕн ялти урамсем, çырма-çатра, ката-вăрман, паллă çынсем, Тăван çĕршывăн Аслă вăрçинче пуç хунисем, «çухалнă» хушаматсем-йăхсем... – малашлăхри ĕçĕсемпе паллаштарать Владислав Николаев. – Калăпăр, çак «Манăн йăх-несĕл» альбомăн та, «Манăн тăван кĕтес» кĕнекен те паян пĕлтерĕшĕ питех мар пултăр тейĕпĕр, тата вунă, çирĕм çултан уçса пăхчăр-ха вĕсене – пачах урăхла туйăмсем çуралĕç. Тата ку кĕнекесем хăйсен аллипе çырса хатĕрленĕскерсем-çке – вĕсен сумĕ тата пысăкрах.

Тăван-хурăнташ, тăван кĕтес асра юлчăр çеç мар, вĕсене тăтăшах асра тытма пулăшас тесе тунă пĕрремĕш утăм пек те йышăнма пулать ку конкурса. Халĕ, акă, тăвансемпе паллашрĕç, малашне вĕсемпе тата та çывăхланаççĕ, пĕр-пĕрин патне хăнана çӳрĕç е тăван яла ытларах çӳреме пуçлаççĕ – çакă ĕнтĕ кунашкал конкурссен тĕп пĕлтерĕшĕ.

Хутшăнакансем пĕр-пĕрин ĕçĕсемпе хаваспах паллашрĕç

Александр МИХАЙЛОВ

ШУХĂШЛАР-ХА, ТĂВАНСЕМ

Театр е кино?

Чăваш наци телевиденийĕ хатĕрлекен «Хыпарçăсем» кăларăма хальхинче Чăваш театрĕ 100 çул тултарнине халалларĕç.

Мана та унта ӳкерĕнме йыхравларĕç, сумлă-ятлă артистсемпе режиссерсем, журналистсем çумĕнче ларса хамăн шухăша калас килчĕ. Тĕрĕссипе, шухăшĕсем нумай, кăларăмра вара чун ыратăвне пĕлтертĕм: театра çӳрекенсен йышĕ палăрмаллах-палăрмаллах чакрĕ, мĕншĕн-ши?

Владимир Меньшов ӳкернĕ «Москва слезам не верит» кинофильма пурте астăватăр ĕнтĕ, унта Родион мĕнле калать-ха: малашне пĕртен-пĕр телевидени пулать тет, театр та, кĕнекесем те, нимĕн те пулмаççĕ – йăлтах телевидени ярса илет. Чăна çаврăнса пымаççĕ-ши çав сăмахсем? Халь тата Интернет хушăнчĕ те, çынсем хăйсен «хуранĕнче» тата вăйлăрах «пиҫĕрĕнсе» ларчĕç. Родион сăмахĕсемпе килĕшсе те, килĕшмесĕр те темиçе сехетлĕх тавлашу пуçарма пулать, анчах ман урăхларах лартас килет ыйтăва: çапах та чуна мĕн çывăхрах – театр е кино?

Театра тăтăш çӳрекенсем пур, çук мар, вĕсем пĕр премьерăна та сиктермеççĕ, пĕрре курнă спектаклех темиçе хутчен пăхаççĕ. Çав вăхăтрах театртан сивĕннисем те пур. Тен, кăнттамрах каларăм пуль, малтан юратса çӳренĕ, халĕ темшĕн килте ларма кăмăллакансем тесен тĕрĕсрех пулĕ. Çавнашкалсенчен пĕрре кăна мар илтме тӳр килчĕ: ĕлĕк чăваш театрĕ урăхчĕ, ĕлĕк унта вăйлă артистсем вылятчĕç, ĕлĕк унта билет тупса илме çукчĕ... «Халь те вăйлă, эсир юлашки хут мĕнле спектакле кайса курнă-ха?» – тесе ыйтсан вара шăп пулаççĕ. Хăйсем кайман та, курман та, пĕлмеççĕ те – курмасăрах «аслă» иккен...

Пур, халь те пур халăх юратакан артистсем! **Нина Михайловна Яковлевана**, **Любовь Владимировна Федорована**, 70 çул сцена çинче вылякан **Вера Кузьминична Кузьминана** курниех вăл нимпе танлаштараймилелей! Пур, вăйлă спектакльсем те пур – ăш-вар хытиччен кулмалли камитсем те, спектакль тăршшипе пĕрре кăна мар макăртаканнисем те, спектакль курнă хыççăн темиçе кун, эрне шутлаттарса çӳрекеннисем те...

Театр кӳрекен телей, савăнăç вырăнне эпир телевизор суйлатпăр. Пачах та телевизор курмалла мар теместĕп, çук, анчах та мĕн пăхатпăр-ха, мĕн кăтартаççĕ-ха пире? Шала кĕрсе вăрçас-тиркес килмест, анчах та чун апачĕ текен çимĕç чакнăçем чакса пырать сенкер экранта – эсир кăна эп каламасăрах пĕлетĕр...

Театрсене те тепĕр чух камит нумайрах лартма пуçланишĕн, хăшĕсем тата сцена çинче йĕм хывса халăха култарнишĕн вăрçатпăр. Чăвашла мĕнле каламаллине те пĕлместĕп, вырăсла «низменные чувства» теççĕ, шăпах çав туйăмсем çинче никĕсленеççĕ те паянхи кун ӳкерекен кинофильмсем. Кăна эпĕ пысăк экран çинче – кинотеатрсенче – кăтартаканнисем пирки калатăп. Е боевиксем, е фантастика, е «пушă» мультфильм, е «ужастик»... Чунри пĕр хĕлхе те пырса тивмен «ширпотреб» мар-и-ха? Çавна пулах халăхĕ те кинотетрсенче хăйне çавнашкал тытать ахăр: сысна пекех чавкаса попкорн чăмлаççĕ, ним сăлтавсăрах ахăраççĕ-ихĕреççĕ, калла-малла кумаççĕ... Çак ыйтусем пирки çамрăксемпе пĕрре мар калаçнă, пĕри мана çапларах каланăччĕ: «Ма-ха эсир мана пĕр вĕçĕм шутлаттарасшăн? Эпĕ кинотеатра пуçа кантарма, чуна кантарма çӳретĕп...» Мĕн хушса калам ĕнтĕ кун хыççăн? Незнайка çинчен ӳкернĕ мультфильм тӳрех аса килет: пĕчĕкскерсем ним çинчен те шутламасăр карусселчуччу çинче ярăнаççĕ, сироп ĕçеççĕ, шушкă çиеççĕ – кайран вар хрюшкасене çаврăнаççĕ...

Тепĕр хут килти телевизор патне таврăнар-ха. Чăн та, паян вуншар, çĕршер телеканал кăтартать, иккĕленместĕп, кашниех хăйне килĕшекен кăларăм та шыраса тупма пултарать, анчах та çак ещĕкех пирĕн ал-урана çыхса хурать те диван çумне тăлласа лартать мар-и? Никамăн тĕлпулмасăр, килĕнче питĕрĕнсе ларакансен шучĕ алгебра çеç мар, геометри прогрессийĕпе ӳссе пырать юлашки вăхăтра. Ăсчахсем çакна уйрăм чир шутне те кĕртнĕ ĕнтĕ, вăл хальччен пĕлнĕ чирсенчен те хăрушăрах-мĕн.

Эпĕ вара çав чире сирмелли пĕр лайăх мел пĕлетĕп: çӳрĕр театра, пĕчĕкен çеç мар, юлташăрсемпе, тăванăрсемпе, ĕçтешĕрсемпе – кулăр, шутлăр, макăрăр, артистсемпе куçакуçăн курнăçăр.

Пурне те театра йыхравласа
Владислав НИКОЛАЕВ